

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ БАНКІВСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВНЗ

Розглянуто системний підхід до формування фахових компетенцій банківських працівників та використання інформаційного забезпечення під час організації наскрізної практичної підготовки студентів в Університеті банківської справи НБУ.

Ключові слова: компетенції, професійна підготовка, наскрізна практика, навчально-тренувальний банк, інформаційне забезпечення, навички, працедавці, банківські працівники.

Рассмотрены системный подход к формированию профессиональных компетенций банковских работников, использование информационного обеспечения в организации сквозной практической подготовки студентов в Университете банковского дела НБУ.

Ключевые слова: компетенции, профессиональная подготовка, сквозная практика, учебно-тренировочный банк, информационное обеспечение, навыки, работодатели, банковские работники.

A systematic approach to forming of bank employees's professional skills and the use of information provision for the organization of continuous practical training of students at the University of banking of NBU are regarded.

Key words: competence, training, continuous practice, the training bank, information provision, specialist skills, employers, bank employees.

Постановка проблеми. Аналіз сучасних тенденцій європейського ринку праці свідчить про зростання відсотка тимчасових посад (посади лише на період тривалості проектів), швидке «старіння» наявних у працівника вмій та навичок праці, зниження ступеня захищеності займаного місця праці (постійна його зміна); усе частіше працівник займає одночасно декілька місць праці або суміщає посади. Затяжний вихід із фінансової кризи, неактивний стан фінансового ринку, скорочення обсягів фінансових операцій та відповідне скорочення персоналу фінансово-кредитних установ негативно вплинули на ринок праці працівників фінансово-кредитного сектора вітчизняної економіки, а перед ВНЗ повстало актуальне завдання пошуку нових шляхів формування фахових компетенцій майбутніх банкірів у сучасних умовах, які б забезпечили швидко адаптацію випускника на робочому місці.

Домінантною ознакою нинішнього розвитку та реформування української системи освіти є розбудова її на компетентісно-орієнтованій основі. Основним стратегічним завданням вищого навчального закладу є досягнення високого рівня конкурентоздатності випускників та їх

працевлаштування і кар'єрного росту за обраним фахом. Досягнення цієї мети можливе лише за умови високого рівня якості надання освітніх послуг, відповідно до вимог часу забезпечення компетентісно-орієнтованого підходу до формування знань та професійних навичок у навчально-виховному процесі на засадах розвитку та саморозвитку студентів. Випускник вишу в сучасних умовах інформаційного простору, крім фахових знань та навичок роботи з професійним програмним забезпеченням, повинен оволодіти важливими методиками самостійного здобування нових знань, здатністю вирішувати проблеми комунікативного, морального, етичного, соціального, виробничого характеру в межах майбутньої практичної діяльності та швидко освоювати нові програмні продукти, що використовуються на робочих місцях. Над вирішенням цих завдань творчо працюють науково-педагогічні колективи випускових кафедр вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні засади компетентісного підходу в процесі навчання майбутніх фахівців досліджували у своїх працях А. Хуторський, А. Вербицький, Е. Зеєр, О. Петрук.

Питанням визначення основних компетенцій економіста, розробки їх класифікацій присвячено роботи М. Левочки, Т. Шишкіної, Н. Кошелевої та інших. «Навчання через дію» пропонує застосовувати для вдосконалення змісту економічної освіти та професійної підготовки у своїх дослідженнях Л. Бурда [1].

Так, М. Левочко виділяє шість видів компетенцій: навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова, особистісного самовдосконалення, професійну [2]. Для майбутнього банківського працівника Т. Шишкіна пропонує сформувати 40 фахових якостей, які мають бути йому притаманні [2]. В основу формулювання компетенцій економіста Н. Кошелева поклала два види функцій, що ним виконуються:

- базові (інформаційна, аналітико-діагностична, планова, обліково-контрольна, виконавча);
- спеціалізовані (прогнозна, проектна, фінансова, мотиваційна, координаційно-управлінська, організаційна) [3].

Однією із невирішених проблем для багатьох вишів є пошук нових, ефективних форм співпраці ВНЗ із роботодавцями, які б сприяли неперервному оновленню змісту практичного навчання, забезпечили його наближення до реальних умов праці через установа в навчальному закладі стендових (навчальних) версій програмного забезпечення, яке використовується в практичній діяльності.

Метою статті є виокремлення найважливіших фахових компетенцій, які необхідно сформувати в майбутніх банкірів у ВНЗ, та узагальнення досвіду використання інформаційного забезпечення під час організації практичного навчання в Університеті банківської справи Національного банку України.

Виклад основного матеріалу. Компетентність випускників сьогодні розглядається як результат і продукт діяльності вищої школи, як конкуренто-спроможний товар на ринку праці, як важлива складова формування репутації певного ВНЗ. Відтак, на шляху просування до європейського освітнянського простору Україна повинна дедалі наполегливіше працювати над єдиними вимогами, критеріями і стандартами задля забезпечення належних умов підготовки професійних економічних кадрів світового рівня.

Відповідно до вимог професійно-кваліфікаційних характеристик, професійна компетенція банківського працівника визначається сукупністю завдань, умінь та знань, необхідних працівникові для виконання відповідних посадових обов'язків [4]. Тому їх професійну компетенцію поділяють на чотири основних рівні:

1. Фахова компетенція – знання, уміння, навички, досвід, які необхідні банківському працівнику для виконання певних службових завдань.
2. Ділова компетенція – певні особисті якості банківського працівника: організованість, ініціативність, ефективність, працьовитість, які сприяють реалізації службових завдань.

3. Морально-психологічна компетенція – самооцінка, справедливість, об'єктивність, культура поведінки тощо як необхідний фактор самоорганізації фахівця.

4. Інтелектуальна компетенція – загальна ерудиція, уміння аналізувати явища в різних сферах економічного життя, володіння методологією та навичками прийняття самостійного оптимального рішення [5].

Опанування та володіння компетенцією передбачає наявність трьох складових: знань (я знаю), навичок поведінки (я вмю) і мотивації (я зроблю) [2].

Під час навчання студент у стислі терміни повинен оволодіти всім комплексом компетенцій, а на старших курсах продемонструвати їх на практиці, проходячи стажування, виробничу, переддипломну практику, щоб хоча б після отримання диплома вишу претендувати на перше робоче місце за фахом.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України», однією з функцій НБУ є забезпечення підготовки банківських кадрів, чим успішно займається Університет банківської справи, створений під патронатом НБУ. Він постійно розвивається і є одним із перших вищих навчальних закладів України, які запровадили принципи Болонської декларації в навчальний процес. Усього тут навчається понад 4,5 тис. студентів на денній та заочній формах навчання. До його складу входять 5 територіально відділених інститутів: Львівський, Харківський, Севастопольський та Черкаський інститути банківської справи, а також Інститут магістерської та післядипломної освіти.

Для вирішення завдання – забезпечення кожного випускника першим робочим місцем – в Університеті банківської справи Національного банку України (УБС НБУ) реалізовується Концепція працевлаштування студентів, яка спрямовує діяльність випускових кафедр на роботу із працевлаштуваннями, студентами та випускниками, а також об'єднання спільних зусиль для покращення практичного навчання майбутніх банкірів [6].

Професійну підготовку студентів зорієнтовано на вимоги, які ставлять працевлаштувачі при подальшому працевлаштуванні випускників. Обговорюючи зміст навчальних планів та програм, перелік нових спецкурсів на спільних круглих столах із роботодавцями, кафедри банківської справи інститутів Університету прислухаються до практиків щодо формулювання основних сучасних компетенцій майбутнього економіста і банкіра: володіння базовими економічними знаннями; розуміння макроекономічної ситуації в країні та світі; знання нормативних документів, які регламентують діяльність фінансово-кредитних установ, основ роботи з базами даних та методів їх захисту; високий рівень володіння інформаційними технологіями; знання іноземних мов; комунікативні навички спілкування з клієнтами;

уміння працювати в команді, здійснюючи функції виконавця та керівника, делегування обов'язків; аналітичне та логічне мислення; швидка адаптація до ринкових та виробничих умов; уміння залучати клієнтів, продавати фінансові послуги, аналізувати ринок фінансових послуг; підготовка презентацій, аналітичних записок, внутрішніх нормативних документів; креативність у розв'язанні конкретних завдань; постійне оновлення знань у професійній галузі; готовність до перекваліфікації.

Від випускників ВНЗ потрібні також такі вміння: орієнтуватися в суміжних галузях знань, володіти сучасними засобами комунікації, методами економічного аналізу та організації маркетингової діяльності, уміння працювати з фінансовою звітністю, інформацією на рівні досвідченого користувача ПЕОМ та офісною технікою, просувати результати своєї професійної діяльності на відповідних ринках, підтримувати професійну конкурентоспроможність на всіх етапах професійної кар'єри. Придатність випускника до працевлаштування залежить також від рівня самоорганізації та вміння продемонструвати свої знання й навички.

Практичну підготовку студентів в УБС побудовано на принципах безперервності та послідовності. Вона займає в навчальних планах понад 40 % від загальної кількості годин. Вона здійснюється на навчальних заняттях у спеціалізованих лабораторіях із використанням сучасних прикладних програм у формі рольових та ділових ігор, а також шляхом проходження переддипломної практики в провідних фінансово-кредитних установах, підприємствах, аудиторських фірмах. Метою проведення комплексних занять із

різних дисциплін є побудова інтегрованого підходу та наскрізної змістовно-методичної концепції закріплення і поглиблення теоретичних знань і вмінь зі спеціальних дисциплін, формування практичних навичок виконання завдань професійної діяльності в середовищі автоматизованих інформаційних систем, а також поглиблення міждисциплінарних зв'язків. Випускові кафедри підтримують тісні міжкафедральні зв'язки з кафедрами математики і статистики, комп'ютерних технологій, суспільних дисциплін, іноземних мов.

Особливістю практичної підготовки в Університеті банківської справи НБУ є організація наскрізної практики студентів, що передбачає такі види практик: навчально-ознайомча (2, 4, 5 семестри), навчальна (6, 7 семестри), виробнича (8 семестр), переддипломна (11 семестр). Завдання навчально-ознайомчої практики – ознайомити студентів першого курсу зі структурою фінансової установи, особливостями діяльності, спектром фінансових послуг та закласти основу комунікативних навичок. На другому курсі студенти проводять окреме статистичне дослідження, аналізують макроекономічні явища, навчаються формулювати аналітичні висновки своїх дослідницьких пошуків. Навчально-ознайомча практика третьокурників закладає основи професійної діяльності і проходить у формі комплексних практичних занять із профільних дисциплін у спеціальних навчально-тренувальних лабораторіях із реальним програмним забезпеченням. Навчальна практика студентів проходить у цих же лабораторіях і закріплює професійні навички майбутніх фінансистів [7].

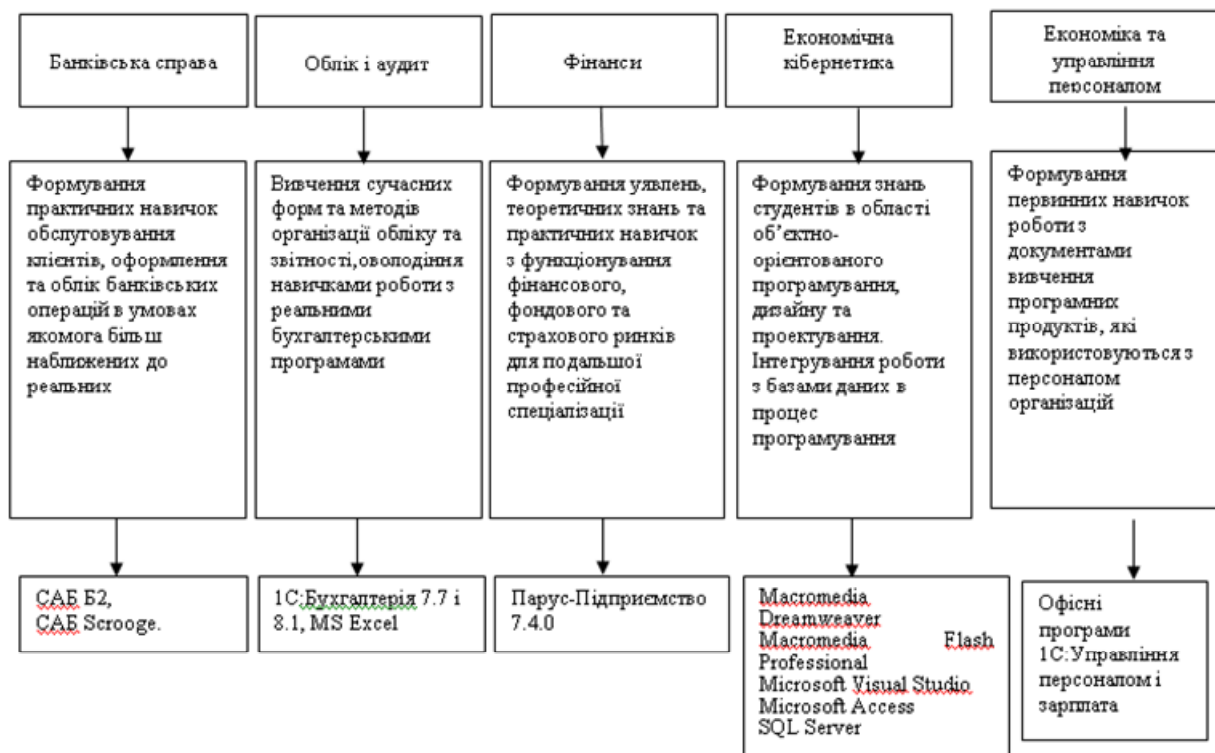

Рис. 1. Забезпечення навчальної практики

Враховуючи вагомість дієвої компетенції, спрямованої на розвиток професійних навичок у студентів, кафедра банківської справи при викладанні дисциплін «Навчальна практика», «Навчально-ознайомча практика» використовує ліцензійне програмне забезпечення: системи автоматизації банку «Scrooge-II», «Scrooge-III», B2, iFOBS, Енігма. При викладанні дисципліни «Біржовий інтернет-трейдинг» використовується програмне забезпечення freeware: торгово-інформаційна система QUIK, торгово-інформаційна система MetaTrader, торгово-інформаційна система ThinkOrSwim [8].

Методику роботи з програмним забезпеченням навчальних дисциплін викладають викладачі кафедри комп'ютерних технологій.

На основі змістовно-методичної концепції, підбору інтегрованого матеріалу та матеріалу, який значно виходить за рамки одного предмета, викладачами дисциплін «Навчальна практика» та «Навчально-ознайомлювальна практика» сформовано методичне забезпечення, що включає рольові, групові роботи, технологічні карти зі здійснення банківських операцій, пакети типових зразків документів, необхідних для проведення комплексних занять, ділових ігор і виконання практичних занять, покликаних сформувати у студентів здатності продавати, просувати на ринку банківські продукти та послуги, залучати нових клієнтів.

За участю різних кафедр та груп різних напрямів підготовки використовуються інтегровані інформаційні комплекси програмного забезпечення банку та фірми, з метою наскрізного бачення їх взаємодії в умовах, найбільш наближених до реальних. У Львівському інституті банківської справи студенти організували віртуальний студентський банк (середовище навчального тренінгу), де в позаурочний час відпрацьовують технології «Клієнт – банк» з умовними клієнтами, які свою бухгалтерію ведуть у сусідній аудиторії в програмі «1С Бухгалтерія 8.1». Отримати практичні навички студенти цього інституту можуть також, стажуючись або працюючи в реально діючій на ринку фінансових послуг студентській кредитній спілці «Галичина». Так, за понад 10 років функціонування спілки тут розвинули свої лідерські та менеджерські риси і професійні компетенції в процесі стажування та роботи близько 400 студентів, 50 з яких отримали перше робоче місце та запис у трудовій книжці. Студентська спілка привчає майбутніх банкірів до фінансової дисципліни, про що свідчить факт: жодного неповерненого кредиту за роки діяльності, у той же час близько 2 000 студентів оформили свої перші кредити, понад 300 студентів відкрили свої депозити.

Професіоналізація стала одним із головних векторів реформування української університетської освіти. Вона зумовлена вимогами сучасного ринку праці і тісно пов'язана із відносинами Університету з економічними та соціальними

структурами регіонів. Вивчення потреби у фахівцях економічного спрямування – одне зі стратегічних завдань Університету банківської справи та його територіально відділених Інститутів.

Сьогодні колективи інститутів та Університету банківської справи працюють над упровадженням у навчальний процес електронної дворівневої навчально-тренувальної банківської системи (НТБС).

НТБС виглядає так:

- в інститутах Університету функціонують навчально-тренувальні банки з відповідним програмним забезпеченням, які можуть виконувати функції філії головного банку, що розташований у м. Київ, або самостійної банківської установи, яка виконує міжбанківські платежі через систему НБУ, маючи для цього необхідний програмний комплекс;

- в апараті Університету функціонує навчально-тренувальний банк із розрахунковою палатою, який може виконувати функції головного банку окремої банківської установи або функції НБУ.

Ідею створення моделі дворівневої тренувальної банківської системи подали студенти, вони ж провели конкурс на кращий проект роботи моделі. Завдяки цим ініціативам вдалося відтворити в електронному вигляді функціонування реальної банківської установи та банківської системи, кореспонденти якої є територіально віддалені від головного центру, і Університет отримав унікальну можливість надавати своїм студентам якісну сучасну практичну підготовку.

Студенти отримують знання та практичні навички щодо роботи у внутрішньобанківській платіжній системі, що є також важливим у підготовці сучасного банківського фахівця.

Студенти Університету – **бакалаври** оволодівають технологіями виконання будь-яких банківських операцій та надання послуг на рівні самостійної банківської установи, а **магістри** вчаться організовувати роботу з елементами управління таких підрозділів головного банку, як Фінансовий департамент, Департамент корпоративного бізнесу, Казначейство, *bes-office*, Департамент роздрібного бізнесу, Департамент управління ризиками, Кредитного комітету.

Тобто студенти Університету банківської справи навчаються організувати та забезпечувати роботу будь-якої банківської установи і, ставши випускниками, зможуть успішно працювати, як у системі НБУ, так і в іншій фінансово-кредитній установі.

Важливо відзначити постійну підтримку впровадження в навчальний процес інноваційних технологій із боку Національного банку України як головного замовника банківських кадрів.

Аналіз сучасних європейських університетських навчальних програм показує, що для них характерні: чітка професійна орієнтованість (випускники робитимуть кар'єру у вузькій професійній галузі); сфокусованість технологій

навчання на практичному застосуванні отриманих знань; обов'язкова практика мінімум 6 місяців (30 кредитів); у науковій діяльності акцент робиться на прикладну складову науки. Очевидно, що українські університети поступово йтимуть цим шляхом.

Для студентської молоді вища освіта є гарантією професійної кар'єри та особистого успіху. Диплом про вищу освіту вважається етапом на шляху до хорошого працевлаштування. Сьогодні 90% випускників УБС НБУ після завершення навчання знаходять місце роботи. З огляду на це, наведений вище досвід використання реальних банківських програмних продуктів під час організації практичного навчання, які застосовуються в Університеті вселяють надію, що його випускники будуть успішно працевлаштовані і в майбутньому. Міністерство освіти і науки в розробленому плані заходів із підвищення рівня працевлаштування студентів та випускників ВНЗ рекомендувало створити кадрові агенції сприяння працевлаштуванню [9]. Такі структурні підрозділи повинні взяти на себе турботу про: надання інформації випускникам щодо можливостей тимчасового та постійного працевлаштування; організацію ярмарків вакансій та презентацій фінансово-кредитних установ; проведення навчальних семінарів, психологічного тестування, відеозапис та аналіз тренувальних співбесід випускників із працедавцями, надання спеціальної літератури з питань самоменеджменту; пошук місця виробничої та переддипломної практики; анкетування та опитування працедавців і випускників щодо якості підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда Л. В. Удосконалення формування професійних навичок студентів економічного профілю шляхом застосування інноваційних технологій навчання / Л. В. Бурда // Сучасна освіта та інтеграційні процеси: досвід, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., [17 лист 2010 р.]. Ч. 2 / М-во освіти і науки України, Донбас. держ. машинобуд. акад. : [за заг. ред. С. В. Ковалевського]. – Краматорськ : [Б. в.], 2010. – С. 12–16.
2. Шишкіна Т. М. Фахові компетенції та стан їх сформованості у майбутніх працівників банківської справи / Т. М. Шишкіна // Збірник наукових праць : Педагогічні науки. – 2011. – № 61. С. 128–130.
3. Кошелева Н. Г. Нові підходи до формування фахових компетенцій майбутніх економістів під час підготовки у ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. Г. Кошелева. – Режим доступу : //archive.nbu.gov.ua/portal/soc/2010.
4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальностями напряму 0501 «Економіка і підприємництво» // МОНУ – К. : КНЕУ, 2006 – 128 с.
5. Петрук О. М. Банківська справа : [навчальний посібник] / О. М. Петрук ; [за ред. д.е.н. Ф. Бутинця] / О. М. Петрук. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
6. Концепція працевлаштування випускників УБС НБУ. Ресурси Університету банківської справи.
7. Засадна Х. О. Про працевлаштування випускників ЛІБС УБС НБУ. Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів : VII Міжнародна науково-практична конференція [матеріали-збірник тез доповідей] / Х. О. Засадна, Л. М. Кужій. – Донецьк : ДонНУЕТ, 15.11.2012. – С. 98–100.
8. Кравчук Г. Т. Комп'ютерні технології обробки статистичних даних у професійній підготовці фахівців банківської справи / Г. Т. Кравчук // Молодь і ринок. – 2012. – № 7. – С. 49–52.
9. План заходів з підвищення рівня працевлаштування студентів і випускників ВНЗ, затверджений розпорядженням МОНУ 20.12.2010 р. № 170-р.

© Лапішко М. Л., 2013

Дата надходження статті до редколегії 23.09.2013 р.

ЛАПІШКО Марія Львівна – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету банківської справи та інформаційних технологій Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ (Київ), м. Львів.

Коло наукових інтересів: банківська справа, фінансово-банківська статистика, запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в банках України, інформаційні технології в банківській системі.

Висновки. Виховання готовності випускників вищих навчальних закладів до майбутньої діяльності за фахом неможливе без надання студентові можливості самостійного вирішення професійних завдань на спеціально підготовленому робочому місці, на якому встановлено відповідне програмне забезпечення. Важливо поглиблювати інтеграційні зв'язки з працедавцями, шукати нові ефективні форми роботи та використовувати в навчальному процесі ті програмні продукти, які використовує фінансово-кредитна установа. Підвищити рівень конкурентоздатності випускника на основі формування професійних компетенцій можна завдяки:

- удосконаленню навчальних програм практичного навчання;
- забезпеченню високого рівня організації навчальної, виробничої, переддипломної практик студентів із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- налагодження системного зворотного зв'язку з випускниками, які допоможуть забезпечити гнучкість навчальних планів та програм фахової підготовки студентів.

Навчальні плани і програми підготовки фахівців мають базуватись на компетентному підході, що забезпечить структурно-логічний зв'язок дисциплін, розвине інформаційну та практичну компоненту, сприятиме освоєнню знань і вмінь для виконання певних виробничих професійних функцій у майбутньому, що, у свою чергу, підвищить рівень конкурентоздатності випускника, у якого сформовані професійні компетенції.